

KUR'AN'DA İHANET KAVRAMI

The Concept of Betrayal In Quran

Ahmet DEMİRCİ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri-Din Eğitimi Doktora Öğrencisi, İstanbul/Türkiye
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0616-1134>

ÖZET

Bu makalenin konusunu; insanlık tarihinin her döneminde izlerine rastlanan ihanet kavramının dini kaynaklara dayanılarak kavramsal çerçevesinin belirlenmeye çalışılması oluşturmaktadır. Konu; başta Kur'an ve sünnet olmak üzere dinî metinlerde geçen ilgili kavramlar doğrultusunda ele alınmıştır. Çalışmada veri toplama yöntemi olarak, nitel araştırma yöntemlerinden olan kavram analizi yöntemi ve literatür tarama tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın desenini, söz konusu kavramlara yönelik ilgili dokümanların incelenmesi, elde edilen verilerin betimlenmeye ve yorumlanmaya çalışılması oluşturmaktadır.

Literatür taramasında hangi dokümanların kullanılabilirliği göz önünde bulundurulmuştur. Böylece araştırma konusuyla ilgili verilerin taranmasıyla araştırmanın teorik zemininin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Seçilen konuya ilişkin önceki çalışmalar incelenerek konunun daha önce hangi boyutlarıyla incelenip incelenmediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı; insanın maddi ve manevi bütünlüğünü sağlayarak, koruyarak onu dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştıracak bilgi, duygu ve davranışları bireye kazandırmak olan Din Eğitimi Bilim Dalının hedeflerine ulaşması önünde büyük bir engel teşkil eden ihanet kavramının içeriğine ilişkin ilişkiyi farkındalık oluşturmaktır. Başta yaşam olmak üzere, içindekilerle birlikte yeryüzü, maddi ve manevi değer taşıyan her varlık insanoğlu tarafından emanet olarak yüklenilmiştir. Söz konusu emanetler insana şeref katmanın yanında sonuçları çok ağır sorumluluklarla da muhatap etmiştir. Dolayısıyla insanın sorumluluklarını yerli yerince yapabilmesi önünde bir engel olarak duran ihanet biçimlerinin tanınması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Kur'an, Emanet, İhanet, Nifak.

ABSTRACT

The subject of this article is the conceptual framework of the concept of betrayal, traces of which can be found in every period of human history, based on religious sources. The subject has been handled in line with the relevant concepts in religious texts, especially the Quran and Sunnah. Concept analysis method and literature review technique, which are among qualitative research methods, were used as data collection methods in the study. In this direction, the design of the study consists of the examination of the relevant documents for the concepts, and the attempt to describe and interpret the obtained data.

The documents which can be used in the literature review has been taken into consideration. Thus, it is aimed to strengthen the theoretical basis of the research by scanning the data related to the research subject. By examining the previous studies on the chosen subject, it has been tried to determine with which dimensions the subject has been studied before.

The aim of this study is to raise awareness of the concept of betrayal, which constitutes a major obstacle for the Discipline of Religious Education to reach its objective of identifying the knowledge, feelings and behaviors that will lead to happiness in the world and the hereafter by ensuring / preserving the material and spiritual integrity of the human being. The earth, together with its contents, and every being of material and spiritual value, especially life, has been entrusted by human beings. These entrusted, besides honoring the human beings, also imposes responsibilities with heavy consequences. Therefore, it is important to recognize the forms of betrayal that stand as an obstacle to the proper fulfillment of responsibilities of human beings.

Keywords: Religious Education, Quran, Entrusted, Betrayal, Faction.

Extended Abstract

One of the common grounds of divine and human religions, cultures and civilizations is to create an honest, reliable, fair, hardworking, responsible human model. It is not possible for people who have many congenital and learned weaknesses to achieve this goal on their own. In this respect, the creator sent prophets to guide the people and sent books to some of the prophets. Thanks to their minds that make them superior to other beings, people try to make human beings reach the human model, some of whose characteristics are listed above, by preparing and implementing educational programs by making use of divine orders and prohibitions as well as experimental sciences. We can say that one of the greatest powers and responsibilities in creating this ideal human model is in religious education.

The concept of betrayal is one of the most important problem threatening values such as trust, justice loyalty that must be established and protected in order for the individual and community life to be safe and peaceful. With the feeling of insecurity it creates, it is a strong threat not only to individuals but also to the basic principles of society such as unity, solidarity.

Therefore, the subject of the article is the search in the conceptual framework of the phenomenon of betrayal, which is as old as the history of mankind, the first example of which we have seen in the rebellion of the devil, later in Kabul's murder of his brother Abel, and in our recent history with the coup attempt of the Fethullahist Terrorist Organization (FETO) and its relations with other concepts.

The subject has been handled in line with the relevant concepts in religious texts, especially the Quran and sunnah. Concept analysis method and literature review technique, which are one of the qualitative research methods, were used as data collection methods in this study. In this direction, the design of the study consists of the examination of the relevant documents for the concepts, and the attempt to describe and interpret the obtained data.

The documents which can be used in the literature review has been taken into consideration. Thus, it is aimed to strengthen the theoretical basis of the research by scanning the data related to the research subject. By examining the previous studies on the chosen subject, it has been tried to determine with which dimensions the subject has been studied before. In the literature review, we found that many books and articles were written after the FETÖ's traitorous coup attempt on 15 July 2016. These are generally FETO-centered works that focus on betrayal. The concept, with its different meanings, often finds its place in dictionaries and commentaries. Therefore, with this study, we aimed to contribute to the literature by revealing the different meanings of the concept. In the bibliography, the used works are given together with their tags.

It has been observed that the concept is generally perceived as treason to the country and cheating on each other. However, the concept is mentioned 16 times in 8 suras and 11 verses in the Qur'an with repetitions in different meanings. It is mentioned as; To betray Allah, the Prophet and the entrusted, to disclose secrets (Quran, 8/27), to steal (Quran 4/105), not to stick to the agreements made (Quran 8/56-58), to forget a part of the Book or to ignore it or to distort verses of Quran (Quran, 5/13), to betray one's own soul (Quran, 2/187), the traitor (Quran, 40/19) and jelous (Quran, 113/5) look on the eyes.

After the examinations made for the concept from the aforementioned sources it was determined that the concept is in relation with *zulüm* with the perspective of unfairness and polytheism; *tağa, beğa, â`sâ, ğavâ* with the perspective of unruliness, presumption and violation of rights; *kizb* with the perspective of untruthfulness; *küfür* with the perspective of denial; *nifak* with the perspective of hypocrisy; *vefasızlık* with the perspective of breaking promise, *nekes* with the perspective of breaking the treaty; *asim ve facir* with the perspective of insisting on the sin; *hain* with the perspective of being notoriously traitor; *gulül* with the perspective of unjust earning, extortion and corruption; *hatr* with the perspective of being an untrusty human model.

In line with the findings obtained, our opinions and suggestions regarding the fight against betrayal are as follows: People should be saved from the influence of esoteric personalities by giving the knowledge that man's power is limited (Quran 4/28), he will not be held responsible for what he is not capable of (2/268), that it is only God to forgive sins, and that the door of repentance is open until the last breath (9/104). Since concepts such as knowledge of invisible things, *cifir* calculations, magic, prophecy, dream analysis, nexus, and even miracle can be exploited, religious life should be cleansed from exploiters, superstitions and superstitioners, based on the fact that the knowledge of invisible things belongs only to Allah (Quran 6/59, 7/187-188, 20/15,33/63). It should be well explained that in the world and the Hereafter, people will find their responses and gain value with what they do, and thus attention should be paid to their own efforts. Attention should be paid to the verses on the subject.

“ ‘They state` that no soul burdened with sin will bear the burden of another, and that each person will only have what they endeavoured towards, and that `the outcome of` their endeavours will be seen `in their record`, then they will be fully rewarded” (Quran 53/38-41) Competence should definitely be sought, especially for those who are employed in the public sphere. There should be no ‘friend at court’. Attention should be paid to the warning of the Prophet to Abu Zer El-Gifari that taking part in state affairs is like a piece of fire (Ateş, 1997: 1/400). Additionally, the religious educator must show the places where those

who betrayed in history were destroyed by traveling their students. Especially in our country, exemplary and instructive places such as the 15 July Martyrs Monument, the grave of Ömer Halis Demir, the ruined parts of the Turkish Grand National Assembly, and the Gölbaşı Police Elite Forces Monument, which are the devastating consequences of the treacherous coup attempt of July 15, should be examined on site. All of these can be instrumental in taking lessons from the past and walking towards the future with more confident steps.

Keywords: Religious Education, Quran, Entrusted, Betrayal, Faction.

1. GİRİŞ

İlâhi ve beşerî dinlerin, kültür ve medeniyetlerin ortak paydalarından birisi de söz ve davranışlarında dürüst, güvenilir, adil, çalışkan, sorumluluk sahibi insan modelini oluşturmaktır. Kendisinde pek çok fitrî ve kesbî zaaf olan insanın kendi kendine bu amaca ulaşması ise mümkün olamamaktadır. Bu itibarla yaratıcı, insanlara rehber olsun diye peygamberler ve onlardan bir kısmına da kitaplar göndermiştir. İnsanlar da kendilerini diğer varlıklardan üstün konuma getiren akılları sayesinde gerek ilahî emir ve yasaklardan gerekse deneysel ve tecrübî ilimlerden yararlanarak eğitim programları hazırlayıp uygulayarak insanı, yukarıda bir kısım özellikleri sayılan insan modeline ulaştırmaya çalışmaktadırlar.

Söz konusu ideal insan modelini oluşturmada en büyük güç ve sorumluluklardan birinin de din eğitiminde olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü iman, kişinin içinin (kalbinin) değişmesinin adıdır. İçi değişen insanların söz ve davranışlarının da değiştiğinin delil ve şahidi ise sahabe hayatıdır. Her bir sahabe, içi değişmezden evvel her türlü gayri insanî suç ve günahlara batmışlar, imandan sonra içlerinden pek çoğu birer örnek insan şahsiyetine kavuşmuşlardır. Çalışmanın konusu olan ihanet ise, söz konusu ideal insan modelini oluşturmada hem din eğitimcisinin hem de diğer bilimlerde çalışanların önündeki en büyük sorunlardan biridir.

İhanet olgusu, doğruluğu ve güzelliği aklî ve naklî bilgilerle ortaya konan ve birey ile toplum hayatının düzenli, güvenli ve huzurlu olması için tesis edilmesi ve korunması gereken emanet, adalet, sadakat vb. değerleri tehdit eden en önemli problemlerden biridir. Yarattığı güvensizlik duygusu ile sadece bireylere değil toplumun birlik-beraberlik, dayanışma gibi temel ilkelerine yönelik de kuvvetli bir tehdittir.

Bu makalenin konusunu; insanlık tarihi kadar eski olan ihanet kavramının dini kaynaklara dayanılarak kavramsal çerçevesinin aranması ve ihanet kavramının diğer kavramlarla olan ilişkilerinin tespiti oluşturmaktadır. Konu; başta Kur'an ve sünnet olmak üzere dinî metinlerde geçen ilgili kavramlar doğrultusunda ele alınmıştır. Çalışmada veri toplama yöntemi olarak, nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan kavram analizi yöntemi ve literatür tarama tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın desenini, söz konusu kavramlara yönelik ilgili dokümanların incelenmesi, elde edilen verilerin betimlenmeye ve yorumlanmaya çalışılması oluşturmaktadır.

Literatür tarama tekniğinde hangi dokümanların kullanıldığı ve kullanılabileceği göz önünde bulundurulmuştur. Böylece araştırma konusu ve alt konularla ilgili verilerin taranmasıyla araştırmanın teorik zemininin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Seçilen konuya ilişkin önceki çalışmalar incelenerek konunun daha önce hangi boyutlarıyla incelenip incelenmediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatür taramasında, 15 Temmuz 2016 FETÖ ihanet kalkışmasından sonra pek çok kitap ve makale kaleme alındığını tespit ettik. İlgili eserler genellikle FETÖ merkezli ve vatana ihaneti konu edinen eserlerdir. Kavram, farklı anlamlarıyla genellikle lügatlerde ve tefsirlerde yer bulmaktadır. Dolayısıyla biz bu çalışma ile kavramın içerdiği farklı anlamları ortaya koyarak literatüre katkı sağlamayı da amaçladık. Kaynakçada yararlanılan eserler künyeleriyle birlikte verilmiştir.

Ülkemizde, kavramın vatana ihanet ve eşlerin birbirini aldatması şeklinde algılandığı söylenebilir. Oysa Kur'an'da ihanet kavramı değişik kalıplarda tekrarları ile birlikte, sekiz sûrede, toplamda on altı kez çok farklı anlamlarda geçmektedir. Bu anlamlar; kutsal metinlerde yapılan tahrifatlar, Allah'a ihanet, peygamberlere ihanet, emanete ihanet, sırları ifşa etmek (Kur'an-ı Kerim, 8/27), hırsızlık yapmak (Kur'an-ı Kerim, 4/105), yapılan anlaşmalara sadık kalmamak (Kur'an-ı Kerim, 8/56-58), kitabın bir bölümünü unutmak, bildiği halde bilmezlikten gelmek veya âyetleri tahrif etmek (Kur'an-ı Kerim, 5/13), kendi nefesine ihanet etmek (Kur'an-ı Kerim, 2/187), gözlerin hain bakışı (Kur'an-ı Kerim, 40/19), haset ederek bakışı (Kur'an-ı Kerim, 113/5) şeklindedir.

Söz konusu kaynaklardan kavrama yönelik yapılan incelemelerde ihanet kavramının; haksızlık ve şirk koşma yönü ile *zulüm*, azgınlık, haddi aşma ve haklara tecavüz etme yönü ile *tağa*, *beğa*, *â'sâ*, *ğavâ*, nankörlük yönü ile *kâfir-kefur*, yalancılık yönü ile *kizb*, inkarcılık yönü ile *küfür*, iki yüzlülük yönü ile *nifak*, verilen sözleri yerine getirmeme yönü ile *vefasızlık*, yapılan anlaşmaları bozma yönü ile *nekes*, günahta ısrar etme yönü ile *asim ve facir*, ihanette nam salma yönü ile *hain*, haksız kazanç, gasp ve irtikap yönü ile *gulûl* ve güven telkin etmeyen bir insan modeli ile de *hatr* kavramları ile sıkı ilişki içerisinde olduğu tespit edildi. Elde edilen bulgular doğrultusunda ihanetle mücadelede ortaya çıkan görüş ve önerilerimizi çalışmanın sonunda maddeler halinde vermeye çalıştık.

2. İHANET KAVRAMININ SEMANTİK ANALİZİ

Kavram, “خ و ن” kök harflerinden oluşmuş ve lügatlerde; “خ و ن” veya “خان” maddesinde incelenmiştir. İsim olarak da kullanılan ve kullanıldığı yere göre farklı anlamlar kazanan Arapça bir kavramdır. Kavramın mazisi (geçmiş zamanı) خان (ihanet etti); muzarisi (geniş zamanı) يخون (ihanet eder-ediyor); mastarı خونا خيانة ومخانة (ihanet etmek); ismi faili خائن (hainlik yapan kişi) ve ismi mefûlu مخون (ihanete uğrayan) olarak gelmektedir. Kavram, iftial (إختون) ve istif'al (إستخان) kalıplarında kullanılınca; birinin hain olduğunu, sadık olmadığını düşünmek, güvenmemek, itimat etmemek, inanmamak anlamlarına gelmektedir (Mutçalı, 1995). Hain kelimesinin müzekker çoğulu, خائن ve خيانة ve خونة ve خوان, müennes çoğulu ise خائنتات ve خونة şeklinde gelmektedir (Ömer, 2008: 1/709). Mübalağalı halinde ise, خائنة ve خؤون ve خوان (Kur'an-ı Kerim, 4/107; Kur'an-ı Kerim, 22/38) hainlikte ısrar etmek olarak kullanılmaktadır (Rıza, 1958:2/362).

Türkçemizde ihanet şeklinde kullanılan kavramın lügatlerdeki master anlamları arasında şunları saymak mümkündür. Emanete gadr eylemek (Muhammed, 1305:4/607), zayıf olmak, eksiltmek (Karagöz vd., 2015:254), aşağılamak (Dönmez ed., 2006:886), şahsına duyulan güveni kötüye kullanmak, evlilikte eşini aldatmak (Erdal, 2015:1/417), verdiği sözü tutmamak, yaptığı anlaşmayı muhafaza etmemek, ihanet ederek şahsiyetini ve karakterini zedelemek (Rıza, 1958:362), kutsal sayılan şeylere dil uzatmak (Erdal, 2015:1/417), vefasızlık etmek (Erdal, 2015:1/385), ailesinin nafakasını lüzumsuz yerlerde tüketmek (Ömer, 2008:709), vatana ve ümmete (millete) ihanet etmektir. Bu sonuncusu ihanetin en büyüğü ve cezası idam olandır (Ömer, 2008:709-710). Bu vasıfları taşıyan kişiye ise hain denir (Rıza, 1958:362).

İhanet kavramının ıstılah anlamlarına ilişkin ise şunları söylemek mümkündür. Birisi nezdinde hâsıl ettiği emniyete mugayir kasti hareket etmek, hainlik etmek, kendisine duyulan emniyet ve itimadı kötüye kullanmak veya va'd ve taahhüdünü nakd ile hilekârlıkta bulunmak (Sami, 1317:593), hıyanet, haksızlık, kötülük (Develioğlu, 1993:415) ve hainlik etmek (Naci, 1987:400).

Söz konusu anlamlar birlikte değerlendirildiğinde, ihanet kavramının içeriğine ilişkin hususların Allah'a, diğer insanlara ve kendine dair görev ve sorumlulukların yerine getirilmemesi ya da söz konusu sorumlulukların tersini yapmak şeklinde gerçekleştiği; hemen hemen tamamının İslam dininin günah kabul edip sakındırdığı tutum ve davranışlar oldukları söylenebilir. Dolayısıyla Din Eğitimi Bilimi ve din eğitimcisi açısından kavramın öğrenme-öğretme ortam ve materyallerine taşınması önem arz etmektedir.

2.1. Kavramın Kur'an-ı Kerim'de Kullanıldığı Anlamlar

Kavram Kur'an-ı Kerim'de, değişik kalıplarda tekrarlar ile birlikte, sekiz sûrede, toplamda on altı kez geçmektedir. Daha ziyade emanetin zıddı olarak kullanılmaktadır. İlgili âyetlerde, Allah'a ihanet, peygamberlere ihanet, emanete ihanet (Kur'an-ı Kerim, 8/27), âyetleri tahrif etmek veya kelimelerin yerini değiştirmek (Kur'an-ı Kerim, 5/13), hırsızlık yapmak (Kur'an-ı Kerim, 4/105), yapılan anlaşmalara sadık kalmamak (Kur'an-ı Kerim, 8/56-58), kitabın bir bölümünü unutmak, bildiği halde bilmezlikten gelmek veya âyetleri tahrif etmek (Kur'an-ı Kerim, 5/13; Kur'an-ı Kerim, 8/56-58), sırları ifşa etmek (Kur'an-ı Kerim, 8/27), kendi nefesine ihanet etmek (Kur'an-ı Kerim, 2/187), gözlerin hain bakışı (Kur'an-ı Kerim, 40/19), haset ederek bakışı (Kur'an-ı Kerim, 113/5), hanımın eşine ihanet etmesi veya evde çalışan erkeklerin evin hanımefendisine helal olmayan bakışı veya onu taciz edici hal ve hareketleri şeklinde geçmektedir (Kur'an-ı Kerim, 12/23-35, 51-52).

2.2. Kavramın Deyimle Birlikte Kullanılması

“Zamanın kişiye ihaneti” ile “zaman kime ihanet etmedi ki?” (İbn Manzûr, 1970:924). Bu iki deyimde, zaman içerisinde kişinin birçok yetisini kaybetmesine atıf vardır (Kur'an-ı Kerim, 35/11; Kur'an-ı Kerim, 36/68; Kur'an-ı Kerim, 16/70; Kur'an-ı Kerim, 22/5). “Kılıcın kişiye ihaneti” (İbn Manzûr, 1970:924), “kılıç senin arkadaşını az kalsın sana ihanet ediyordu.” “Yolun kişiye ihaneti”, kişinin yürümeye

mecalinin kalmaması anlamındadır (Ömer, 2008:1/709). “Kişinin eşine ihaneti” (İbn Manzûr, 1970:924), “Hükümdara ihanet” (Mutçalı, 1995:252), “hatırlatıp hatırlatmama konusundaki ihanet durumu” (Ömer, 2008:1/709), “nasihat görevini yerine getirmemek”, “vadinden ve sözünden dönmek” (Mutçalı, 1995:253), “sevgede ihanet” (Ömer, 2008:1/709) gibi deyimler ihanetle ilgili meşhur olmuş deyimlerdir.

2.3. Bir Akaid Terimi Olarak İhanet

Kılavuz’a (2017:243) göre genellikle, peygamberlik iddiasında bulunan inkârcı ve yalancı kişilerin arzu ve isteklerine aykırı olarak ortaya çıkan olağanüstü durumu belirtmek için kullanılır. Mesela, peygamberlik iddiasında bulunan, yalancı ve inkârcı Müseylemetü’l Kezzâb, tek gözü kör olan bir adama iyileşmesi için dua etmiş ve bunun üzerine adamın diğer gözü de kör olmuştur. (Özervarlı, 2021, Mayıs 1)

3. İHANET KAVRAMININ DİĞER KAVRAMLARLA OLAN İLİŞKİSİ

İhanet kavramı, Kur’an-ı Kerim’de yukarıda da bahsettiğimiz gibi değişik kalıplarda olmak üzere sekiz sûrede, toplamda on altı kez tekrarlanmıştır (Kur’an-ı Kerim, 2/187; Kur’an-ı Kerim, 4/105; Kur’an-ı Kerim, 22/38; Kur’an-ı Kerim, 40/19; Kur’an-ı Kerim, 66/10). Bahsi geçen âyetlerin bizzat kendi anlamlarına, siyak ve sibaklarına ve bütünsel bir yaklaşımla Kur’an’a bakılınca ihanet olgusunun müşrik, kâfir, münafık, fâsık, nankör, yalancı, hırsız, bozguncu, zalim ve diğer tüm olumsuz kavramlarla ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Hadisi Şeriflerde de ihanetin kötü sonuçları çokça vurgulanmıştır. Bir hadisi şeriflerinde Peygamber Efendimiz, “Müslüman, Müslüman’ın kardeşidir. Ona hainlik yapamaz, ona yalan söyleyemez, onu zor durumda yüzüstü bırakamaz” (Özafşar vd., 2014:3/581). Bir başka hadislerinde de “hıyanet, korunması için bir insana emanet edilen şeyin halini korumasıdır” (İbn Manzûr, 1970:924) buyurmuşlardır. Ayrıca hıyanetin tam zıddı olan emanet kavramı anlatılırken, “Müslüman o kimsedir ki; elinden ve dilinden başkalarının esenlikte (emniyette) olduğu kimsedir. Mümin o kimsedir ki; insanlar, malı ve canı konusunda ona inanırlar” (Özafşar vd., 2014:1/224) hadisi şerifi bize bu konuda önemli ipuçları vermektedir. Kur’an-ı Kerim ve hadisi şerifler, ihaneti ve haini kınamakta, hainin dünyada rezil, Ahirette de kınanıp tek başına bırakılacağını ve onu peygamber dâhil hiç kimsenin savunmayacağını haber vermektedir (Kur’an-ı Kerim, 4/105-110).

Dolayısıyla kavramın inanç açısından kötü kabul edilen tüm kavramlarla olan ilişkisi mümkün olduğunca somut örnekler bağlamında öğrenme-öğretme ortamına taşınmalıdır. Böylece öğrenci ya da bireylerin ihanet olgusunun sebep-sonuçları hakkında farkındalıkları artırılabilir.

3.1. İhanet-Emanet İlişkisi

Emanet kavramı; Arapçada güvenmek, korku ve endişeden emin olmak, güvenilir olmak anlamındaki “e-m-n” kök harflerinden oluşan mastar bir kelime olup, hıyanet kavramının zıt anlamlısı bir kavramdır. Ayrıca gündelik dilde, meşhur olan kullanımı itibari ile bir kimseye koruması için bırakılan şey (vedia) anlamına da gelmektedir. Bu son kullanımı daha yaygındır (Toksarı & Aktan, 2021, Mayıs 01). Emanet kavramı, müştakları (benzerleri) ile birlikte Kur’an’da, üçyüzaltmış yerde geçmektedir. Mastar olarak kullanımına gelince; inanmak, güvenmek, korkudan emin olmak ve bir kişiye koruması için verilen şey demektir. Emanet kavramı günlük kullanımda kastedilen şekliyle Kur’an’da dört yerde çoğul (Kur’an-ı Kerim, 4/58; Kur’an-ı Kerim, 8/27; Kur’an-ı Kerim, 23/8; Kur’an-ı Kerim, 70/32), iki yerde de tekil olarak geçmektedir (Kur’an-ı Kerim, 2/283). Kavram, hangi kökten gelirse gelsin inananların güvenilir olmasını çağrıştırmaktadır.

Emanetleri sahiplerine eksiksiz iade etme konusunda İslam tarihinden çok önemli bir vakayı hatırlatmakta fayda var. Hayber Yahudilerinden Amir’in, Yesar adında bir kölesi vardı. Peygamberimiz Hayber Kalesini kuşattığı gün Hayber Yahudileri silahlarına sarıldılar. Bu durumu gören Yesar, “siz ne yapıyorsunuz” diye sordu. Onlar da “şu peygamber olduğunu iddia eden adamla savaşağız” deyince Yesar’ın içine bir ferahlık geldi. Koyunlarını direk Peygamber Efendimizin karargâhına doğru sürdü. “Ya Muhammed! Sen neler söylüyor, nelere davet ediyorsun?” diye sordu. Peygamberimiz, “İslâm’a, Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim de onun Resul’ü olduğuma davet ediyorum” deyince Yesar, “peki ben bunları yaparsam bana ne va’d ediyorsun” diye sordu. Peygamberimiz de kendisine, “bu iman ve şehadet üzere olursan yerin cennettir” buyurdu. “O halde bana İslam’ı anlat ya Rasûlullah” dedi Yesar. Peygamberimiz İslâm’ı anlatınca, Yesar müslüman oldu. Ve dedi ki; “Ya Rasûlullah! Bu koyunlar benim sahibim Amirindir. Bunlar bana emanettir. Ben bunları ne yapayım?” Peygamberimiz, “onları kovala sahibine

gitsinler” buyurdular. Ve öyle de oldu. Koyunlar bir avuç taş serpmesi ile direk kaleye, sahiplerine gitti. Daha sonra savaş başladı. Hz. Ali'den sonra kaleye Yesar girdi ve atılan bir taş ile şehit oldu. Savaşın sonra Yesar'ın cesedi Peygamberimizin önüne getirildi. Peygamberimiz, “*Şu anda Yesar'ı iki melek yıkamakta ve yüzündeki tozu toprağı silmekte ve Allah senin yüzünü toza toprağı bulayanların yüzünü toza toprağı bulasın, seni öldüreni öldürsün demektedirler*” buyurdular (Özafşar vd., 2014:3/583). Bu vakada görüldüğü üzere İslâm'da emanetler kutsaldır ve her halükârda sahiplerine iade edilmelidir. Savaş anında ve düşmanın dahi olsa, hiçbir şekilde haksız kazanç elde etmek meşru değildir. Kur'an bu hususun kötülüğünü, karna (mideye) ateş doldurma benzetmesiyle yapmıştır (Kur'an-ı Kerim, 4/10). Konuyla ilgili başka bir âyette, “*Ey İman edenler! Emanetleri (yani özel veya kamu işleri) ehil olanlara verin. Muhakkak ki Allah size güzel olanı öğretiyor...*” (Kur'an-ı Kerim, 4/58) buyurulmuştur.

“*Biz emaneti göklere, yerlere ve dağlara teklif ettik. O'nu taşımaktan çekindiler. Çok zalim ve cahil insan onu taşımayı kabul etti*” (Kur'an-ı Kerim, 33/72) âyetinde bahsedilen emanet, Allah'a iman etmenin özü “*La ilahe illallah*” değildir (Râzî, 2005:9/206-208). Çünkü Kur'an'da onlarca âyet, göklerde ve yerde ve ikisi arasında ne varsa, ona kulluk ve secde ediyor ve onu tesbih ile övüyor anlamına gelecek ifadeler vardır (Kur'an-ı Kerim, 17/42; Kur'an-ı Kerim, 22/18; Kur'an-ı Kerim, 24/41). Buradaki emanetleri yüklenmeyi çekinmekten kasıt, hilafet, itaat, Allah'ın hakları, kulların hakları, vekâletler, velâyetler ve memuriyetler cümlesindedir (Yazır, 1992:5/3429). Kur'an-ı Kerim müminlerin vasıflarını sayılırken, onların emanetleri koruyacağını vurgulamaktadır. “*Ey İnananlar! Allah'a, Peygambere ve size emanet edilenlere ihanet etmeyin*” (Kur'an-ı Kerim, 8/27) emri bunlara bir örnektir. İbn-i Kesir, bu âyetin tefsirinde hükmün hususi değil, ittifakla umum içerdiğinden bahisle, ihanet; ceza gerektiren küçük ve büyük günahların tamamını içerir der (İbn Kesir, 1981:2/98).

İbn-i Kesir, buradaki Allah'a, peygambere ve emanetlere ihaneti Hz. Abbas'a dayandırarak, Allah'a ihaneti ma'siyet (isyan), peygambere hıyaneti sünneti terk etmek ve emanetlere hıyaneti de Allah'ın kullarının üzerine farz kıldığı ibadetleri eksiltme veya yapmama olarak ifade etmiştir. Ayrıca Allah'a ve peygambere hıyanet eden kimsenin, peygamberin ve müminlerin sırlarını da müşriklere ve düşman topluluklarına ifşa eden münafıklık alameti olduğunu dile getiren hadise dayandırmıştır (İbn Kesir, 1981:2/98).

Hemen tüm tefsirlerde emanetlerin maddi mi yoksa manevi mi, rûhi ya da ahlâkî mi olduğu tartışılmıştır. Sonuç olarak hangi anlamda anlaşılırsa anlaşılırsın emaneti korumak tüm insanlıktan, özellikle müminden istenmiştir. Kâinatta insandan başka hiçbir varlık mizacına uygun olmayan bir şeyden sorumlu tutulmamış, bunu ancak çok bilgisiz ve zalimce davranabilen insan yüklenmiştir (Kur'an-ı Kerim, 33/72).

İlgili delillere bakarak diyebiliriz ki; farzları yerine getirmemek, peygamberin sünnetini hafife almak, müminlerin sırlarını ifşa etmek (Kur'an-ı Kerim, 8/27), işleri ehil olmayanlara torpil yaparak vermek (Kur'an-ı Kerim, 4/58), yapılan meşru antlaşmalara sadık kalmamak,¹ verilen sözleri tutmamak (Kur'an-ı Kerim, 6/153; Kur'an-ı Kerim, 17/34; Kur'an-ı Kerim, 23/8; Kur'an-ı Kerim, 70/32), çalışılan işyerinin bilerek zarar görmesine sebep olmak, misafiri olunan hane sakinlerine kem gözle bakmak (Kur'an-ı Kerim, 12/23-30, 33, 34, 52, 53), haksız kazanç elde etmek (gulûl) (Kur'an-ı Kerim, 3/75, 161), kamu mallarını hoyratça tüketmek, ve bize güvenenlerin güvenini kötüye kullanmak hepsi birer emanete ihanet şeklidir.

3.2. İhanet-Küfür İlişkisi

Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor. “*Allah katında canlıların en kötüsü kâfirlerdir. Çünkü onlar iman etmezler. Onlar her defasında kendileri ile yaptığın antlaşmaları hiç çekinmeden bozarlar.*” (İbn Kesir, 1981:3/525) Bu âyete göre canlıların en kötüsü Allah'ı inkâr eden ve iman etmemekte direnenlerdir. Onların belirleyici özelliklerinden birisi de yapılan bir antlaşmayı hiç çekinmeden bozmalarıdır. Bu nitelik ihanetten kafirliğe giden bir yol olduğunu göstermektedir. Kur'an'da ise, ihanet-inkâr ilişkisini gözler önüne seren iki kadının örneği vardır. Kocalarının nikâhı altında oldukları halde onlara hıyanet eden, Hz. Nuh ve Hz. Lut'un hanımlarının ihanetleri, küfür ve nifak bağlamında örnek verilmektedir. Onlar sırları ifşa etme yönü ile münafık, iman etmeme yönü ile de inkârcı idiler. Çünkü peygamberlerin yüzü suyu hürmetine, peygamber eşlerinin ihanetten ilk anlaşılacak anlamlardan birisi olan cinsel aldatma içinde olmaları düşünülemez (İbn Kesir, 1981:3/525).

¹ Kur'an-ı Kerim, 8/55-58; bu âyetin nüzul sebebi, Kureyza Yahûdilerinin her defasında saldırmazlık antlaşmalarını bozmaları ve en son Hendek savaşında da müşriklere iş tutmalarıdır. En nihayetinde Kâb bin Eşref Mekke'ye giderek müşriklere ittifak yaptı.

3.3. İhanet-Nifak İlişkisi

İhanet, nifak gibi ikiyüzlülük anlamına gelir. Ancak ihanet, ahd ve emanete karşı ikiyüzlülük, nifak ise din hakkında ikiyüzlülüktür. Fakat bu iki kavram birbiri içine girmiş ve birbiri yerine kullanılagelmiştir (Ateş, 1997:1/388). Denilmiştir ki, nifak ile hıyanet birdir ancak hıyanet, İslam'ın korunmasını istediği söz ve emanetlerin korunup korunmamasına hamledilmiş, nifak ise bizzat dini ritüellerin bozulması anlamında kullanılmıştır. Sonuçta her ikisi de hıyanettir (İsfehânî,1992:1/163). Burada en büyük delilimiz, Hz. Nuh ve Hz. Lut'un hanımlarıdır. Kocalarının nikahı ve onların bakımı altında iken iman etmedikleri gibi, Hz. Nuh'un hanımı kocasına mecnun diyerek onunla istihza ederek inkarcılara kocasını ispiyonluyordu. Hz. Lut'un hanımı ise iman etmediği gibi, gelen misafirleri putperest ve aynı zamanda kavminden homoseksüel olanlara da haber veriyordu. Buradaki "*fehantahüma*" kavramı, "*bi'n-nifak'ı ve ifşai sirruha*" yani onların sırlarını, bir nifak alameti olarak ifşa ediyor ve hıyanet ediyorlardı anlamındadır (İbn Kesir, 1981:3/525). Hz. Peygamber bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: "*Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, kendisine bir şey emanet edildiğinde, ihanet eder, söz verdiği sözünde durmaz*" (Özaşar vd., 2014:3/579). Bir başka hadiste, "*Emaneti yerine getirmeyenin imanı yoktur. Verdiği sözü tutmayanın dini yoktur*" (Hanbel, 1991:3/135) buyurmuşlardır. Buradaki yoktur, kâmil iman sahibi değildir anlamındadır. İmanın aslına değil mükemmeliyetine vurgu vardır. Ama çok dikkatli olmak gerekir. Çünkü, hıyaneti alışkanlık haline getirenleri Allah'ın sevmediğini ve onlara çok hain dediğini daha önce vurgulamıştık (Kur'an-ı Kerim, 4/107; Kur'an-ı Kerim, 22/38).

Anlaşılan o ki ihanet; temel inanç esaslarına zeval getirme yönü ile küfür, muamelat yönü ile de nifak kavramı ile sıkı ilişki içerisindedir. Nifak kavramının sözlük anlamlarına baktığımızda, konumuzla ilgili yönü itibari ile münafıklık etmek, iki yüzlülük, tünel ve alt geçit" (Ömer, 2008:906) anlamlarındadır. Öyle anlaşılıyor ki münafık kişiler karanlık, ikiyüzlü ve riyakâr bir karakterdir. Kur'an ve hadisler de bu yönü ile münafığın daima tehlikeli olduğu ve her daim hıyanet etme ihtimali olduğunu vurgulamaktadır. Din eğitimcisi bu doğrultuda nifak niteliği taşıyan söz ve davranışlar hakkında öğrenci ya da yetişkinleri bilgilendirmeli ve sakındırmalıdır.

3.4. İhanet-Ma'siyet İlişkisi

Günah olan söz ve davranışlara ma'siyet denir. Kur'an-ı Kerim'de kelimenin geçtiği âyetlerdeki anlamları arasında şunlar vardır: Küfür-inkâr etme (Kur'an-ı Kerim, 4/42), cühûd-bile bile hakkı kabul etmeme (Kur'an-ı Kerim, 11/59), ğavâ-azgınlık (Kur'an-ı Kerim, 20/121), fisk-itaatsızlık (Kur'an-ı Kerim, 49/7), kizb-Allah'ın âyetlerini yalanlama (Kur'an-ı Kerim, 79/21), ism-udvan-günah işleme ve düşmanlık yapma (Kur'an-ı Kerim, 58/8-9), i'tida-haddi aşma (Kur'an-ı Kerim, 3/112). İsyanı ve dolayısı ile haddi aşmayı çağrıştıran bu eşleştirmelerde, Allah'a ve peygambere isyan küfürdür. Diğerleri ise iman etmekle birlikte ihlal etme anlamında fisktır. Her iki durumda da dine, imana, ahde ve emanetlere hıyanet durumu söz konusudur. Örnek olarak verdiğimiz âyetler ışığında diyebiliriz ki ma'siyet ihanete dönüşmekte ve riyakâr, münafık, müşrik hatta inkârcı bir kimliğe bürünmektedir. İbadetlerdeki riyakarlık ve bu durumu alışkanlık haline getirmek, ilerleyen zamanlarda din ritüelleri uygulamada gaflet ve rehabet oluşturabilir. Sonuç olarak İslam isyanı, günahı, düşmanlığı veya peygambere muhalefeti münafıklık ve ihanet olarak kabul etmiştir (Karaman, 2014:542).

3.5. İhanet-Ahdi Bozma İlişkisi

'Ahd' kavramı Kur'an-ı Kerim'de otuzaltı yerde geçmekte ve bazen de aynı anlamı çağrıştıracak şekilde akid olarak kullanılmaktadır. Kur'an'da "*Ey iman edenler yaptığınız anlaşmalara vefa gösteriniz*" (Kur'an-ı Kerim, 5/1) denilmektedir. Kavram vefa ve akd kavramları ile sıkı ilişki içerisindedir. Konuyla ilgili bir diğer âyette "*Verilen söze vefa gösterin. Çünkü verilen söz sorumluluk gerektirir*" (Kur'an-ı Kerim, 17/34) âyetidir. Bu âyet, ahd-vefa-akd kavramlarının anlam yönünden çok önemli yakınlık ve birliktelik içerisinde olduğunu kanıtlar niteliktedir. Konumuzla olan ilişkisi bakımından ilk akla gelen âyet ise şudur: "*Sözlerini bozmaları sebebi ile onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler. Kendilerine öğretilen ahkâmın da bir bölümünü unuttular. İçlerinden bir kısmı hariç onlarda daima bir hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever*" (Kur'an-ı Kerim, 5/13). Bu âyet, her ne kadar İsrailoğullarının Tevrat'ı bozmaları ve verdikleri sözlerden sürekli dönmeleri ile ilgili ise de hükmü tüm zamanlar için geçerlidir. Kur'an-ı Kerim'in İsrailoğullarını hainlikle isimlendirmesinin gerekçeleri arasında, antlaşmaları ve sözleşmeleri her defasında bozmaları (Kur'an-ı Kerim, 2/40,80,100; Kur'an-ı Kerim, 7/134), peygamberleri öldürmeleri veya öldürmeye teşebbüs etmeleri, onları inkâr ettikleri gibi Hz. Muhammed'i de öldürmeye teşebbüs etmeleri,

ona karşı müşriklerle ve münafıklarla iş tutmaları ve onu inkâr etmeleri (Beydavi, 2006:2/306) gibi sebepler sayılabilir.

Kur'an-ı Kerim'de ahde vefa göstermenin önem ve gereğine işaret eden diğer bazı âyet temaları şöyledir. Allah'ın, Hz. Adem'den (Kur'an-ı Kerim, 20/115) ve tüm zürriyetinden ahit aldığı (Kur'an-ı Kerim, 7/172; Kur'an-ı Kerim, 36/60), kafirlerin ve münafıkların ahdi bozdukları, Allah'ın dinini tahrif ettikleri, akrabalık hukukunu parçaladıkları ve yeryüzünde bozgunculuk yaptıkları (Kur'an-ı Kerim, 2/27), Allah'ın zalimlere verecek ahdi olmadığı (Kur'an-ı Kerim, 2/124), münafıkların, Medine antlaşmasına sadık kalmayarak Uhud ve Hendek savaşlarında müslümanlara ihanet ettikleri (Kur'an-ı Kerim, 33/15), müşrik, münafık veya diğer tüm inanç gruplarının antlaşmaları bozmalarına halinde aynısı ile onlara mukabele edilmesi gerektiği (Kur'an-ı Kerim, 8/56), malları ve canları ile Allah yolunda olan müminlerin bu uğurda tükettiklerine karşılık cennetlerde köşkler va'd edilerek *"..Allah'tan başka kim daha çok verdiği sözde durur ki!"* (Kur'an-ı Kerim, 9/111) vurgusu, müminlerin emanetlere, verilen sözlere sadık kalması gerektiği (Kur'an-ı Kerim, 2/17; Kur'an-ı Kerim, 3/76; Kur'an-ı Kerim, 6/152; Kur'an-ı Kerim, 13/20; Kur'an-ı Kerim, 16/91,92; Kur'an-ı Kerim, 17/34; Kur'an-ı Kerim, 23/8; Kur'an-ı Kerim, 70/32).

Delillerimiz de göstermektedir ki, ahd kavramı ile ihanet kavramının birlikte değerlendirilmesi kaçınılmazdır. İhaneti tetikleyen önemli sebeplerden birisi de ahdi bozmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahdi bozmanın ne kadar kötü sonuçlar doğurduğunu anlatan şu âyet meali ile bu bölümü bitirmek mümkündür. *"Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur. Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır"* (Kur'an-ı Kerim, 3/77) buyrulurken, başta Allah'a verilen sözler, peygamberlere destek olunması yönünde verilen sözler ve meşru antlaşmaların yerine getirilmesi istenmektedir. Aksi halde ahirette ağır yaptırımlar uygulanacağı haber verilmektedir. Dolayısıyla din eğitimcisi söz verdiğinde sözünde durmanın önemli bir iman ve ahlak göstergesi olduğunu öğrenci ve yetişkinlere fark ettirilmelidir.

3.6. İhanet-Zina İlişkisi

Kur'an-ı Kerim, bir müminde olması ve olmaması gereken hasletleri sayarken, zinayı kesin bir dille yasaklamış, hatta zinaya giden yolları kapatmıştır (Kur'an-ı Kerim, 17/32). İrzını (iki bacak arasını) koruyanları övmüş (Kur'an-ı Kerim, 23/5; Kur'an-ı Kerim, 24/30-31; Kur'an-ı Kerim, 33/35; Kur'an-ı Kerim, 70/29), zina yapanların, büyük günah işlemiş olarak mahşerde azabı kat kat artırılarak, alçaltılmış ve devamlı olarak Cehennemde kalacaklarını haber vermiştir (Kur'an-ı Kerim, 25/68-69). Hıyanet zina ilişkisine gelince; zinanın ihanetle eş anlamlı olduğunu, Kur'an'ın Yûsuf sûresinde görmek mümkündür. Kralın evde olmadığı bir zamanda, onun hanımı Yusuf peygamberden murat almak istemiş, Yusuf peygamber, Allah'ın da yardımı ile (Kur'an-ı Kerim, 12/23,23, 53) bu kötü durumdan uzak durmayı başarmış, yapılan iftira sonucunda hapse girmeyi tercih etmiştir. Daha sonra Allah'ın kendisine bir lütfu olan rüya yorumlama kabiliyeti vesilesi ile hapisten çıkmıştır. Yapılan yeni bir meclis toplantısında azizin hanımı suçunu itiraf etmiştir. Kur'an bu durumu şöyle dile getirmektedir. *"Bu durum, azizin yokluğunda ona hıyanet etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesinin başarıya ulaştırmayacağını herkesin bilmesi içindir"* (Kur'an-ı Kerim, 12/52).

Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu sözlerin sahibi, Hz. Yusuf'tur (İbn Kesir, 1981:252-253). Bir kısım müfessir ise bu sözlerin, azizin hanımına ait olduğunu, Yusuf hapse iken yalan söylemeye devam ederek onun (azizin) yokluğunda ona ihanet etmediğinin ifadeleri olarak algılamışlardır (İbn Kesir, 1981:2/253). Bizim kanaatimiz, bu sözlerin Yusuf peygambere ait olduğu yönündedir. Her iki durumda da bu vakianın hem emanete ihanet hem zina fiili olarak ihanet ve hem de yalan ve iftira olarak büyük bir ihanet durumu olduğu aşikârdır. Netice olarak, kanun koyucu bu durumu bir hıyanet şekli olarak yüce kitabına koymuştur. Zina ile ilgili diğer âyetlere de baktığımızda zinanın, insanlığın onur ve şerefini zedelediğini, nesilleri bozduğunu ve ihanetin önemli sebeplerinden olduğunu görmek mümkündür.

Kur'an'da Hz. Aişe annemize yapılan zina iftirasını (ifk) ağır bir şekilde eleştiren Allah, *"Eğer Allah'ın üzerinize lütf ve merhameti olmasaydı...haliniz nice olurdu..., ... size dünya ve ahirette büyük bir azap dokunurdu. Sizi ebedi temize çıkarmazdı..."* (Kur'an-ı Kerim, 24/10, 14, 20, 21) buyurmaktadır. Hatta sûrenin ilerleyen bölümlerinde, iffetli kadına yapmadığı halde zina iftirasında bulunanları ağır bir şekilde kınamakta, dünya ve ahirette büyük azap dokunacağını, mahşerde ağızlarının kapatılıp ellerinin şahitlik edeceğini haber vererek, zinanın hem çok çirkin bir fiil hem de büyük bir hıyanet şekli olduğunu özlü bir şekilde anlatmaktadır (Kur'an-ı Kerim, 24/22,23). Aynı konuyu başka bir sûrede gündeme getiren Kur'an,

zinayı büyük günahlardan saymakta ve çok çetin bir azabı haber vermektedir. Ancak bu kötü alışkanlıktan tövbe edenlere de af kapısını açık tutmaktadır. *“Ancak tövbe edip iman edenlerin, Allah geçmişteki seyyiatlarını da hasenata çevirir. Çünkü o, merhamet eden ve bağışlayandır”* (Kur’an-ı Kerim, 25/70). Bu ifadeler, bu kötü alışkanlıktan pişman olup iffetli yaşama yolunun tutulması gerektiğini dile getirmektedir. Din eğitimsi; düşünme, akıl etme kabiliyeti yanında şehvi arzu ve istekleri ve bu arzuların etkisi altında olabilecek genç dimağlara bu konuyu dikkatli ve varılmak istenilen son yargıyı muhatabın söylemesini sağlayacak şekilde ele almalı, zinanın büyük bir ihanet şekli olduğunu öğrenci ve yetişkinlere fark ettirmelidir.

3.7. İhanet-Nankörlük (kefûr- keffar) İlişkisi

İyilik gördüğü kimseye hainlik eden, ya da kendisine yapılan yardımın değerini bilmeyen kimseye nankör denilir (Erdal, 2015:2/703). Bu kavramın kökü ‘k-f-r’ olup, lügat anlamlarına baktığımızda bir şeyi örtmek, perdelemek, gizlemek, uzak durmak, nimete nankörlük etmek anlamlarına geldiği görülmektedir. Nimeti örten, yapılan iyiliğe nankörlükle karşılık veren kişiye ise kâfir denir. Gündüzü örttüğü için geceye, tohumu toprağa örttüğü için çiftçiye (Kur’an-ı Kerim, 57/20) ve kılıcı örttüğü için kınına da kafir denilmiştir (Karagöz, 2015:356). Din ıstılahında ise, Hz. Muhammed’den, tevatür yolu ile bize kadar ulaşan ve kesinlik arz eden zarurat’ı diniyye’den birini veya birkaçını inkâr eden kişiye kafir, bu eylemi çokça yapan kişiye ‘kefûr’ veya ‘keffar’ ve bu eylemede ‘küfür’ denir (Karagöz, 2015:356).

Kavrama Kur’an perspektifinden baktığımızda; uzun zaman kendisine verilen nimetlerden bir kısmı eksilince insanın nankörlüğü (Kur’an-ı Kerim, 11/9; Kur’an-ı Kerim, 17/67; Kur’an-ı Kerim, 42/48), şeytanın Allah’a karşı nankörlüğü (Kur’an-ı Kerim, 17/27), insanın Kur’an’a karşı nankörlüğü (Kur’an-ı Kerim, 17/89) anlamlarında kullanıldığını söylenebilir. Bu âyetlerin taşıdığı ortak anlam; Kur’an’ın insana pek çok misalleri vermesi ve ebedi geleceği ile ilgili mutluluğa ve kurtuluşa eriştirecek bilgileri vermesine rağmen insanın hala Kur’an ve Allah’tan uzak durarak nankörlük etmesidir.

Kur’an’da nankörlük kâinatın mükemmelliğine ve her şeyin insanın hizmetine verilmesine karşılık insanın nankörlüğü (Kur’an-ı Kerim, 17/99; Kur’an-ı Kerim, 24/49,50), insanın hem şeref (Kur’an-ı Kerim, 17/70) ve hem de cismen mükemmel yaratılmasına karşılık, insanın nasıl da nankör davrandığı (Kur’an-ı Kerim, 95/4), öldükten sonra ikinci ve sonsuz bir hayat va’d edilmesine karşın insanın nankörlüğü (Kur’an-ı Kerim, 22/66), zorluklardan sonra esenliğe kavuştuğunda insanın nankörlüğü (Kur’an-ı Kerim, 6/63; Kur’an-ı Kerim, 10/22,23; Kur’an-ı Kerim, 31/32), kendisine huzurla ve emniyetle yaşayacağı bir ülke ve o ülkede her taraftan gelen güzel ve temiz rızıklara karşın insanın nankörlüğü,² imana ve verilen nimetlere karşı şükredenlerin cennete, nankörlük edenlerin cehenneme gireceği meselesi (Kur’an-ı Kerim, 35/32-37), melekleri ve kız çocuklarını Allah’a ortak koşanların nankörlüğü (Kur’an-ı Kerim, 43/15), azgın, nankör, günaha dadanmış kimselerin yanında yer alarak yapılan nankörlük (Kur’an-ı Kerim, 68/10-14; Kur’an-ı Kerim, 76/24) şeklinde geçmektedir. Nankörlüğün ihanet ile olan ilişkisini ise şu ayet oldukça özlü bir şekilde ortaya koymaktadır. *“Allah iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankör olan herkesi sevgisinden mahrum bırakır”* (Kur’an-ı Kerim, 22/38). Anlaşılabacağı üzere Allah nankörleri hiç sevmiyor ve son âyette de nankörler ve hainleri bir arada zikrederek, nankörlükte maharet kazananların en nihâyetinde bir haine dönüştüğünü haber veriyor. Kanaatimize göre nankörlüğün zirve yaptığı noktada ihanet kaçınılmaz olmaktadır. İbn-i Kesir de söz konusu âyetin yorumunda aynı kanaattedir. İlgili âyetin tefsirinde şöyle demektedir. *“Allah bu vasıfları taşıyan kimseyi sevmez. Buradaki ihanet, verilen söze, yapılan anlaşmalara vefa göstermemek, nankörlükte, nimetlere karşı inatçı ve nankör davranıp onların kıymetini bilmemektir”* (İbn Kesir, 1981:2/547).

3.8. İhanet-Vatana İhanet Etme İlişkisi

Vatana ihanet, ihanetlerin en büyüğü ve cezası idamdır. Konu ile ilgili Kur’an şöyle bir tespitte bulunmaktadır. *“Allah ibret için bir ülkeyi örnek verdi. Bu ülke güvenli ve huzurlu idi. O’na rızık her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah’ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah’ta yaptıkları nankörlükten dolayı onlara açlık ve korku sıkıntısını tattırdı”* (Kur’an-ı Kerim, 16/112). Bu âyetten hareketle vatana ihanetin altında yatan sebeplerden birisinin de nankörlük olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka örnek de Kur’an’da geçen şu kıssadır. Musa peygamber, kendisine iman eden İsrailoğullarını, Firavunun zulmünden kurtarıyor ve kendilerine vaat edilen kutsal topraklara yani Filistin’e götürüyor. Bu

² Kur’an-ı Kerim, 16/112; Kur’an-ı Kerim, 34/15-18; ilgili âyetlerdeki nankörlük örneklerini, Sebe kavmi ve nankör Mekkeliler şahsında, tüm vatana ve nimete karşı nankör davranışlar şeklinde anlamak mümkündür.

zorlu yolculukta akla hayale gelmeyecek entrikaların yanı sıra, tam da şehre girmek üzere iken, “*sen git tanrınla beraber oradaki zorba kavmi oradan çıkar, biz burada oturup bekleyelim*” sözlerine karşılık Allah’ın; “*birak onları kırk yıl vatansız, sefih sefih dolaşsınlar*” (Kur’an-ı Kerim, 5/21-26) demiş olması, hak yolda mücadele edenleri o yolda yalnız bırakmanın neticesinin, tıpkı İsrailoğullarının başına geldiği gibi, vatansız kalmak olabileceğini ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki örnekler bize gösteriyor ki her türlü nankörlük, kişiyi hain durumuna düşürüyor. Bu hainliğin cezalarından birisi de vatan gibi çok değerli bir varlığın ceza olarak elden çıkmasıdır. Din eğitimcisi, ilgili âyetler ışığında nankörlük ve vatana ihaneti birlikte değerlendirerek öğrencilerine vatan sevgisini anlatmalı, vatana ihanet anlamına gelecek her türlü yıkıcı ve bölücü hareketlerden öğrencilerini sakındırmalıdır.

3.9. İhanet-Günahta Israr Etme (asim, esim, asima) İlişkisi

Kavram, ‘e-s-m’ kök harflerinden oluşmakta ve günah işlemeyi alışkanlık haline getirmek anlamına gelmektedir. Bu kavram Kur’an’da değişik bağlamlarda geçmektedir. Asim-Ketum; şahitliği örtmek, borçlanma konusunda kendisi şahit tutulmuş olmasına rağmen, bildiklerini gizlemiş ve kalbi günaha dadanmış anlamlarında geçmektedir (Kur’an-ı Kerim, 2/283). Asim-kefûr (nankör); ilgili âyette peygambere hitaben, “*sakın o nankör ve günaha dadanmışa boyun eğme*” (Kur’an-ı Kerim, 5/106) denilmektedir. Keffar-Esim; ilgili âyette, faiz yemeyi alışkanlık haline getirme söz konusu edilmektedir.³ Effak-Esim; bu konuda Kur’an’ı Kerim’de iki âyet vardır. Birisinde, Allah’ın âyetlerini duyduğu halde inanmadığı gibi ısrarla büyüklük taslayarak, duymamış gibi davranan ve Allah’ın âyetlerini oyun ve eğlenceye, alaya alanlar söz konusu edilmektedir (Kur’an-ı Kerim, 45/7-9). Diğerinde ise, şeytanın kime ineceğini, yani kimi tasallut altına alacağını haber vermektedir. İlgili âyetin manası şöyledir: “*Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi? Onlar, günaha ve iftiraya düşkün herkesin üstüne inerler*” (Kur’an-ı Kerim, 26/221-222). Te’sim-Lağv; boş söz söyleyen boş işlerle uğraşan (Kur’an-ı Kerim, 52/23; Kur’an-ı Kerim, 56/25). Mu’ted (Haddi aşan)-Esim; günaha dadanmış kimse ile ihanet içerisinde olan kimsenin aynı âyetin içerisinde birlikte zikredilmiş olmaları, günahta ısrarcı olmanın ihaneti tetiklediğini bize açık bir şekilde göstermektedir (Kur’an-ı Kerim, 68/12; Kur’an-ı Kerim, 83/12).

Kur’an-ı Kerim’de (4/107) kanun koyucu; tüm insanlığa adalet için indirildiğini, her kim olursa olsun alın teri, göz nuru, el emeğinden başkasının onun olamayacağını ve mümin de olsa hırsızlık yapamayacağını, mahkemeyi yanıltamayacağını, yalancı şahitlik yaptıramayacağını ve mahkeme başkanına rüşvet veremeyeceğini dile getirilmektedir. Neticede bu âyette kanun koyucu günahı alışkanlık haline getirene hain diyor. Nesillerimizi haram lokma yemekten, haksız kazanç elde etmekten, yalancı şahitlik yapmaktan, boş söz, fiil ve davranışlardan uzak tutmalıyız. Aksi halde riyakâr, haramlara bulaşmaktan dolayı dünyevi ve uhrevi bir korku ve endişe duymayan bir nesil ortaya çıkar ki kendilerine olduğu kadar toplumuna hatta tüm insanlığa zarar verebilirler. Din eğitimcisi ahlaken kötü, dinen günah olan davranışı düzeltmenin daha zor olduğunun bilincinde olarak öğrenci ve yetişkinleri kötü alışkanlıklara yakalanmama, uzak durma hususunda bilinçlendirmelidir.

3.10. İhanet-Yalan İlişkisi

Yalancı, yalanlayıcı kavramları Kur’an-ı Kerim’de; kaziben, kezzebe, kezzebû, küzzibe, kezzebtüm, kezibe, kezzebuke, yükezzibûn, tükezzibûn, mükezzibin, nükezzibü ve kezziban gibi değişik türevleri ile 252 yerde geçmektedir. Kur’an-ı Kerim’de yalan kavramını ifade etmek için başka kavramlar da mevcuttur. Örneğin ‘ifk’ on sûrede iki tekrar ile toplam onaltı âyette geçmekte (Kur’an-ı Kerim, 7/117; Kur’an-ı Kerim, 23/11,12; Kur’an-ı Kerim, 24/4; Kur’an-ı Kerim, 26/45, 222; Kur’an-ı Kerim, 29/17; Kur’an-ı Kerim, 34/43; Kur’an-ı Kerim, 37/151; Kur’an-ı Kerim, 46/11, 22, 28; Kur’an-ı Kerim, 45/7); ‘lağv’ dokuz sûrede, 9 âyette geçmekte (Kur’an-ı Kerim, 2/225; Kur’an-ı Kerim, 5/89; Kur’an-ı Kerim, 19/62; Kur’an-ı Kerim, 23/3; Kur’an-ı Kerim, 25/72; Kur’an-ı Kerim, 28/55; Kur’an-ı Kerim, 52/23; Kur’an-ı Kerim, 56/25; Kur’an-ı Kerim, 78/35). Bunların dışında ‘lahnel kav’⁴, ‘kavle’z-zûr’ (Kur’an-ı Kerim, 22/30) da vardır.

Genelde nankörlerin, kafirlerin, münafıkların ve müşriklerin özelliği olarak karşımıza çıkan bu kötü alışkanlığın müslümanlara asla yakışmayacağı açıklanmıştır (Kur’an-ı Kerim, 24/11-12). Peygamber Efendimizin konuyla ilgili bazı sözleri şöyledir: “*Bir Mümin’de her huy bulunması muhtemeldir. Ancak*

³ Kur’an-ı Kerim, 2/276; âyet, faizi helal sayarak “*o tıpkı alışveriş gibidir*” diyenleri kınamakta ve ticaretin helal, faizin ise malî tüketeciği ve büyük bir felaket olduğu haber verilmektedir.

⁴ Kur’an-ı Kerim, 47/30; bu âyet münafıkların riyakarca, alay edici konuşma tarzlarını ifade etmektedir.

yalan ve hıyanet asla yakışmaz” (İbn Manzûr, 1970:924). “*Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk hayra ve iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında sıddık diye yazılır. Yalancılık yoldan çıkmaya (fücur) götürür. Fücur da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye, Allah katında kezzap (yalancı) diye yazılır*” (Nevevî, 2009:1/281). “*Kardeşine bir söz söylüyorsun, bir haber veriyorsun. O senin doğru söylediğine inanıyor. Fakat sen ona yalan söylüyorsun. İşte bu büyük ihanettir*” (Hanbel, 1991:9/183) Din eğitimcisi söz konusu âyet ve hadislerdeki ahlaki ilkeleri sebep ve sonuçlarıyla birlikte ele alarak işlemeli, yalan ve yalancılığı tehlikeli sonuçları hakkında öğrenci ve yetişkinlerde farkındalık oluşturmaya çalışmalıdır. Bu sebeple din eğitimcisinin Kur’an-ı Kerim’i ve İslam tarihini iyi bilmelidir.

3.11. İhanet-Emanetleri Ehil Olmayanlara Verme İlişkisi

Emanetin sözlük anlamı; güvenmek, korku ve endişeden emin olmak manasındaki, ‘e-m-n’ kök harflerinden oluşmaktadır. Bazen isim bazen de mastar olarak günlük dilde çok kullanılan bir kavramdır. Hıyanet kavramının tam zıddı bu kavramın lügat anlamı ‘emin olmak’ olup (Mustafa Yücel, 1996:1), literatürde istilâh manaları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: “*Bir kimseye korunması için bırakılan mal, eşya veya insanın sahip olduğu ve kendisine geçici olarak verilmiş bulunan ruhî, bedenî ve malî imkânların ifade edildiği bir kavramdır*” (Toksarı & Aktan, 2021, Mayıs 01). Kur’an ve hadislerde, emanetin kamu hukuku ve bireysel hukukta çok değerli olduğu hatırlatılarak, mutlaka adaletli, güvenilir ve liyakatli kişiler vasıtası ile korunması istenmiştir. İlgili bazı âyetlerin mealleri şöyledir: “*Allah size, mutlaka emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir*” (Kur’an-ı Kerim, 4/58). “*Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin. (Bu hususta) rabbinden korksun...*” (Kur’an-ı Kerim, 2/283). “*Ey iman edenler! Allah’a ve Peygamber’e hainlik etmeyin. Sonra bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz*” (Kur’an-ı Kerim, 8/27).

Hız. Peygamberin de hayatının her aşamasında emanetleri ehil olanlara vermesi ve özellikle Mekke’nin fethi sırasında, Kâbe’nin anahtarlarını Hz. Ali ve birçok sahabe’nin itiraz etmesine karşın, ehil olan eski görevlisi Osman bin Talha’ya vermiş olması emaneti ehil olanlara verme konusunda bir ilk olması hasebi ile oldukça değerli bir örnektir. Kur’an-ı Kerim’de (4/58) âyeti, devlet işlerine talip olanların adalet ve ehliyet gibi kazanılması ve muhafaza edilmesi oldukça zor vasıflara sahip olmayı gerektirdiği anlamındadır. Bu konuda Ömer Nasuhi Bilmen’in eserinde çok ilginç bir iddia vardır. “*Emanetlere riâyet, zayıfları kavi, mağlupları galip, mahkûmları hâkim eder. Emanetlere hıyanet ise, fertleri hüsrân içerisinde bırakır. Cemiyetleri perişan eder ve hakimleri mahkûm eder*” (Bilmen, 1990:4/147). Yukarıdan beri sıraladığımız deliller ışığında bu başlıkla ilgili şu sonuçları çıkarabiliriz.

Devleti, kamuyu, kurumları veya aileyi yönetenler, işleri adalet ve ehliyete göre değil de torpil ve adam kayırmacaya dayanarak görev taksim ederlerse görevlerine ihanet etmiş olurlar. Torpil ve kayırmacayla iş başına gelenler de emaneti korumada hassas davranmazlarsa onlarda ihanet içerisinde olurlar. Bu durum Allah’ın gazabını çekmeye, böylece dünya ve ahiret mutluluğunu kaybetmeye sebep olabilir. Unutulmalıdır ki “*Mülkün sahibi Allah’tır. O, Mülkü dilediğine verir, dilediğinden alır. Dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltır*” (Kur’an-ı Kerim, 3/26). Yerin, göğün ve içindekilerin son ve nihai mirasçısı Allah’tır (Kur’an-ı Kerim, 28/58,88). İnsanlar dünyada misafir olduğu bilinci ile yaşayıp kendisine emanet olarak verilen tüm değerleri amacına uygun olarak kullanmak ve sonraki nesillere güven ve huzur dolu bir dünya bırakmak sorumluluğundadırlar.

3.12. İhanet-Nasihat-İstişare İlişkisi

Kavram çalışması sırasında ilgili kamusalarda ihanet çeşitlerinden birinin de ‘havnu-n-nush’ olduğunu temellendirmiştik. Kavram, Kur’an ve hadislerde sıklıkla emri bil maruf- nehyi anil münker şeklinde ifade edilmektedir. Bu hususta birkaç örnek şöyledir. “*Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir*” (Kur’an-ı Kerim, 3/104). Kur’an’da bu görev tüm müminlere verilmiş olmakla birlikte (Kur’an-ı Kerim, 3/104; Kur’an-ı Kerim, 9/71), bu görevi itina ile icra edecek, dini ilimlerde ihtisaslaşmış bir grubun yetiştirilmesi de istenmiştir (Kur’an-ı Kerim, 9/122). İyiliği tavsiye etmek, kötülüklerden sakındırmak ve işleri danışarak yapmak İslam dininin en önemli şiarlarından. Kur’an-ı Kerim’de şûra kavramının iki kez geçmesi ile Şûra isimli bir sûre bulunması, işleri danışarak yürütmenin ehemmiyetini ortaya koymaktadır (Kur’an-ı Kerim, 3/159; Kur’an-ı Kerim, 42/38).

Şûrada kendisine danışılan kimse asla yanılmamalı, danışılan da kendisine danışanı aldatmamalıdır. Hz. Peygamber: “*Kim bir Müslüman kardeşine bir şey danışır da o da ona doğru olmayan bir yol gösterirse, kardeşine hıyanet etmiş olur*” (Hanbel, 1991:2/321). Bir başka hadiste de “*fel istişare emanet, ve'l müsteşar'u mü'temin*” yani, danışmak emanet, danışılan da emanetçidir buyurmuştur. Her iki tarafta bu güzel hasleti titizlikle yerine getirmeli özellikle kendisine danışılan kişi, danışan kimseyi asla yanılmamalıdır. Aksi halde iki durumdan dolayı hain konumuna düşer. Birincisi nasihati yerine getirmedeği için, ikincisi de işvereni, kurumu veya danışmanı olduğu kişiyi yanılttığı için.

3.13. İhanet-Sırları İfşa Etme İlişkisi

Sırrı ifşa etmenin de ihanet olduğuna dair Kur'an-ı Kerim (8/27) âyetini yorumlayan hemen tüm müfessirlere göre, buradaki emanete hıyanetin durumu özetle şöyledir. Medine vesikasına (antlaşması) ihanet ederek saldırmazlık antlaşmasını bozan Kureyza Yahudilerini Peygamber Efendimiz kuşatınca aman dilediler ve haklarındaki hükmün verilmesi konusunda eski bir Yahudi olan Sa'd bin Muaz'ı hakem tayin etmek istediler. Sa'd bin Muaz'ın anlaşmayı bozanlar hakkındaki hükmünü Kureyza Yahudileri içerisinde akrabaları bulunan Ebu Lübabe onlara boğazını göstererek, “yanlış hakem tercihinde bulundunuz” (sonunuz ölümdür) anlamındaki işareti ile müslümanların sırlarını ifşa etmiştir. Onun bu davranışı ilgili âyetle kınanmıştır. Daha sonra bu sahabe pişmanlık duyarak bağışlanana kadar kendisini Mescid-i Nebevi'nin direğine bağlamıştır. Peygamber Efendimiz de onu affetmiştir (İbn Kesir, 1981:2/97-98).

Bu konuda bir başka örnekte şöyledir. Hz. Peygamber, Mekke'nin fethine hazırlanırken hedefini gizli tutmuş, sadece birkaç kişiye durumu izah etmiştir. Azatlı bir cariye olan Sâre adında bir kadın eski efendisinin de müslüman olup Medine'ye Hicret ettiğini, onun yokluğundan dolayı da geçim sıkıntısı çektiğinden bahisle Hz. Peygamberden yardım talep etmiştir. Hz. Peygamberin Mekke'nin fethi ile ilgili bilgi verdiği sahabilerden Hatıb bin Ebu Beltea da bu kadına yardım etmiş, Mekkeliler içerisinde akrabaları bulunduğu için Mekke'nin fethi hazırlıkları konusunda onları uyaran bir mektubu da bu kadına vermiştir. Kadın yola çıkınca Cebrail (a.s.) durumu Hz. Peygambere vahiyle bildirmiştir. Peygamber Efendimiz, Hz. Ali'nin önderliğinde bir gruba bu kadından mektubu alıp getirmelerini söylemiştir. Heyet, kadını yolda yakaladılar ve saçlarının arasında sakladığı mektubu Peygamber Efendimize getirdiler. Peygamber Efendimiz Ebu Beltea'yı sorgulayınca Ebu Beltea, “*siz Kureyşlilerin Mekke'de nüfuzu var. Akrabalarınız emniyette ama ben aslen Kureyşli olmadığım için oradaki akrabalarımın korunma ihtimaline karşın bunu yaptım*” deyince Peygamber Efendimiz, doğru söyledi buyurmuşlardır. Daha sonra mektup açıldı. Mektubun içerisinde gerçekten de müslümanları rencide edecek bir durum söz konusu değildi. Sadece “*Hz. Muhammed ve orduları seller gibi üzerinize gelecek. Hz. Muhammed tek gelse bile onun karşısında durmanız mümkün değildir*” anlamında ifadeler okunmuştur (Karaman vd., 2008: 5/307-309). Mümtehin sûresinin nüzul sebebi bu olay olup, söz konusu âyet şöyledir. “*Ey iman edenler! Eğer benim yolumda savaşmak ve hoşnutluğumu kazanmak üzere yola çıkmışsanız, benim de düşmanım sizin de düşmanınız olan kimseleri kendilerine sevgi göstererek dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkâr etmektedirler. Üstelik rabbiniz olan Allah'a iman ettiniz diye peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı bildiğim halde, dostluk sebebiyle onlara sır veriyorsunuz. İçinizden kim bunu yaparsa bilsin ki, doğru yoldan sapmış demektir*” (Kur'an-ı Kerim, 60/1).

Ayrıca Kur'an'da başka âyetlerde (5/54-58), müminlerin müminlere karşı alçak gönüllü, kafirlere karşı güçlü, dinde gevşeklik göstermeyen, kınayanın kınamasından korkmayan bir yapıda olmaları, böyle olmaları halinde onların dostlarının ancak Allah, onun Resülü ve müminler olacağı vurgulanmaktadır. Kur'an'da bu hususu şu âyet ortaya koymaktadır. “*Yoksa, Allah sizden, cihad edip Allah, Peygamber ve Müminlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız. Allah yaptıklarınızdan haberdardır*” (Kur'an-ı Kerim, 9/16).

Kur'an-ı Kerim'de (3/118-119) müminlerin kendileri dışındakileri sırdaş ve dost edinmeyeceği, onlara karşı ne kadar sevgi beslenirse beslensin kesinlikle onlardan samimi bir dostluk göremeyecekleri, ağızlarından kustukları kinin daha büyüğünün kalplerinde gizli olduğu ve müminlerin başına her daim bir felaket gelmesinden mutluluk duyduklarından bahisle böyle bir düşman topluluğa asla sır verilemeyeceğinin işaretleri vardır.

Tüm bu deliller göstermektedir ki, İslâm toplumunun sırlarını yabancılara ifşa etmek ihanettir. İlgili âyetlere yapılan yorumlarda, nerede ise ittifakla vatana ihanetin suçu idam olarak algılanmıştır (Kur'an-ı Kerim, 5/33; Kur'an-ı Kerim, 8/27). Ahirette ise ebedi cehennemdir. Yukarıda sıraladığımız delillere binaen diyebiliriz ki sırları ifşa etmek ihanet çeşitlerinden birisidir. Özellikle ülkemizin yaşadığı bir 15

Temmuz süreci ve onun 50 yıla yakın bir geçmişi vardır ki olup bitenler herkes tarafından ibretle izlenmiş, izlenmeye de devam edilmektedir. FETÖ üzerine araştırma yapan araştırmacılar, bu örgüt elemanlarının yabancı devletler adına gönüllü casusluk yaptıklarını eskiden beri iddia etmişlerdir (Kuyaksil, 2018:31 & İçişleri Bakanlığı, 2019:98-102).

3.14. İhanet-Gulûl İlişkisi

Sözlükte gizlemek, bir şeyi gizlice almak, hırsızlık yapmak, hıyanet etmek (Koca, 2021 Mayıs 01) ve hıyanetle dolu olmak (Bulut, 2002:56) anlamlarına gelen gulûl kavramı, Kur'an-ı Kerim'de bir âyette geçmektedir ve anlamı şöyledir. *“Bir peygambere emanete hıyanet etmesi olur şey değildir. Kim emanete hıyanet ederse, kıyamet günü hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese asla haksızlığa uğratılmaksızın kazandığı tastamam verilir.”* Âyet, Hz. Muhammed'i töhmet altında bırakmıyor. Bilakis onu temize çıkarıyor. Bu âyet tüm müminleri uyarmakta, devlet malını, kamu malını veya kendilerine tevdi edilen emanetleri korumalarını, heba etmemelerini ve değişik bahanelerle eksiltmemelerini emretmektedir (İbn Kesir, 1981:1/332-333).

Peygamber Efendimiz, *“Hıyanet'de (iğlal) yok, hırsızlık da (islâl)”* (Hanbel, 1991:4/325) buyurarak, kamu malını çalmanın büyük bir hıyanet örneği ve büyük bir günah olduğunu vurgulamaktadır. Âyetin sadece ganimetle ilgili değil diğer tüm alanları da kapsadığını söylemek mümkündür. Mesela zekât toplamakla görevlendirilen memurların kendilerine verilen hediyeleri kabul etmemeleri, çünkü evlerinde otursalardı onlara kimsenin hediye vermeyeceğini haber verdiğinden, bunun da hıyanet kapsamına gireceği söylenebilir. Çünkü bir hadiste, *“vergi memurlarına (amil) verilen hediye gulûldür”* buyurulmuştur (Hanbel, 1991:5/424). Bir başka hadislerinde de peygamberimiz, *“kim bizim işimize tayin edilirse, bir zevce edinsin, hizmetçisi yoksa hizmetçi, evi yoksa ev alsın. Bunlardan fazlasını isteyen veya alan olursa, o hıyanette bulunmuş ve hırsızlık yapmıştır”* (Koca, 2021 01 Mayıs).

Bu kavramın Kur'an'da; kin (Kur'an-ı Kerim, 5/64; Kur'an-ı Kerim, 7/43; Kur'an-ı Kerim, 59/10) ve bağ anlamında (Kur'an-ı Kerim, 7/157; Kur'an-ı Kerim, 69/30) geçmiş olması da çok manidardır. Bu âyetlere baktığımız zaman kavram, ayaklara vurulan pranga, kalpte gizlenen kin veya boyundurukla bağlanmış esir anlamlarındadır. O halde hırsızlığı adet edinen bir kimse kendini bu eyleme kilitlemiş, kalbi kaskatı kesilmiş ufku kapalı bir kimsedir. Onunla yola çıkılmaz ve onunla arkadaşlık yapılmaz. Çünkü o çıkılan yolda kişiyi yalnız bırakabilir. Ayrıca ona kamu malı da zafiyete uğratma ihtimalinden dolayı teslim edilmemelidir.

3.15. İhanet-Hatr ilişkisi

Hatr kavramı 'h-t-r' kök harflerinden oluşmaktadır. Birine veya bir şeye hıyanet etmek, sadık kalmamak, vefasız olmak, birini kandırmak, dolandırmak, oyuna getirmek, ihanet, vefasızlık, sadakatsizlik gibi anlamlar içermektedir. Hattar, aşırı derecede dolandırıcı ve hain, hatr ise hain, vefasız ve sadakatsiz kişi demektir (Ömer, 2008:214-215). Kavram Kur'an'da bir yerde geçmektedir. *“Zaten bizim âyetlerimizi ancak bilerek, nankör ve hainler inkâr eder”* (Kur'an-ı Kerim, 31/32). Âyetten de anlaşılacağı üzere hatr kavramı hıyanet kavramı ile aynı anlama gelmekte bir diğer anlamı da kaypak kişi olarak kullanılmaktadır. Kaypak kişi iki yüzlü olup bir ona bir buna yaranmaya çalıştığından, kendisinden emin olunmaz. âyetin Kur'an'ın dile getirdiği 'Müzebzeb' (Kur'an-ı Kerim, 4/143) kavramı belki de hattar kavramını ifade için kullanılabilir. Çünkü hattar iki arada bir derecede, bir münafık bir mümin olmaktadır. Aynı sûrenin 137. âyetine göre ise bu kişi aynı zamanda kafirliğe doğru yelken açmış ve en sonunda da kâfir olmuştur.

3.16. İhanet-Nekes (verdiği sözden dönmek) ilişkisi

Kur'an-ı Kerim'de beş sûrede tekrarları ile birlikte toplam yedi kez geçen 'N-K-S' kavramı, verdiği sözden dönmek, anlaşmayı bozmak anlamlarında kullanılmaktadır (Bulut, 2002:57). Kavram Kur'an-ı Kerim'de (7/133-135; Kur'an-ı Kerim, 43/50) ricz (azap), Firavun ve adamlarının azgınlıklarının bedeli olarak Nil sularının kana dönüştürülmesi, bütün ülkenin ve evlerin kurbağalarla dolup taşması, önceleri tatarcık, sonraları at sineği (kımlı) istilasası, hayvanların kırılması, insanların ve hayvanların vücutlarının çıban kaplanması, dolu felaketi ile insanların ve hayvanların kırılması ve yeri göğü kuşatan çekirge sürülerinin oluşması sonucu, Musa peygamberden dua istemeleri ve azaplar kalkınca sözlerinden dönmeleri anlamında geçmektedir (Karaman vd., 2008: 2/578).

Kur'an'dan diğer bazı âyetlerde (Kur'an-ı Kerim, 9/12-13; Kur'an-ı Kerim, 48/10) Mekkeli müşriklerin her defasında antlaşmalarını bozmaları anlamında, başka bir âyette ise tüm insanlığa adaleti, iyiliği ve akrabaya

yardımı emrederken, fuhuş, (yalan, iftira, zina gibi söz ve fiil ile işlenen günah ve çirkinlikler) münker, (şeriat ve akl-ı selimin kabul etmediği iş ve davranışlar) ve bağı, (zulüm) yani azgınlıkları da yasaklama (Kur'an-ı Kerim, 16/90) bağlamında beyan vardır.

Yukarıdaki çirkinlikleri sergileyenlere Kur'an zalim demekte, Allah'ın onlara hasım olduğunu ve onları şiddetli ceza ile cezalandıracağını haber vermektedir. İşte bunların içerisinde en şiddetli azaba uğrayacaklar ihanet eden hainlerdir. Bir hadisi kutside Allah şöyle buyurmaktadır: “Üç sınıf insan var. Ben onların kıyamet günü hasmıyım. Benim ismimi kullanıp da sözünden dönen, hür bir kişiyi satıp parasını yiyen ve bir işçi tutup da hakkıyla çalıştırdığı halde ücretini tam ödemeyen kimselerdir” (Buharî, 2021, Mayıs 22). Benim ismimi kullandı demek, benim adıma yemin etti, benim ismimi kullanarak güvence verdi yahut benim dinde koyduğum bir kural ile güvence verdi de bütün bunlara dayanarak ihanet etmeyeceğine dair garanti vermesine rağmen sözünde durmadı demektir. Bu durumda Allah onun hasımıdır. Çünkü yaptığı antlaşmaya Allah'ı kefil yapmıştır. Bu durumda bu kişi, Allah'a ve onun ismini kullanarak muhataplarına ihanet etmiştir.

Din eğitimcisi, öğrenci ve yetişkinlere, söz verip sözün gereğini yapmanın değerini, yapmanın ise dinen bir günah ve ihanet biçimi olduğunu öğretmenin yanında bu hususun örf ve ahlaktaki yeri hususunda da muhataplarını bilgilendirerek farkındalığı artırmalıdır. Hiç şüphesiz sözünde durmamak güvenilir insan nitelikleriyle bağdaşmayan bir davranıştır. Bu davranışı sergileyenler kendi kendilerini yalnızlığa da mahkûm etmektedirler. Dolayısıyla bireye yapamayacağı ya da yapmak istemediği bir hususta hayır demeyi, yaparım demişse de sözün gereğini mutlaka yapmak gerektiği hususunda bilinç ve alışkanlık kazandırmaya çalışılmalıdır.

4. SONUÇ

İlk ihanet örneği şeytanın kibir, gurur ve kuruntu dolu bir şekilde Allah'a isyan etmesidir. Bu durumu ortaya koyan pek çok âyet vardır (Kur'an-ı Kerim, 2/30-37; Kur'an-ı Kerim, 7/11-27; Kur'an-ı Kerim, 15/28-44; Kur'an-ı Kerim, 18/50, Kur'an-ı Kerim, 20/115-124; Kur'an-ı Kerim, 38/71-85). Tüm bu serideki âyetlerde, şeytanın nasıl kibir ve gurura kapılarak ihanet ettiği örnek ve ibret alınması için etkileyici bir dil ve anlatımla ortaya konmuştur. İlgili âyetlerde özetle; şeytanın büyüklük tasladığı için kafirlerden olduğu, dolayısı ile ihanet ettiği, lanetlenerek huzurdan kovulduğu, kendisini takip edenlerle birlikte cehenneme atılacağı haber verilmektedir. Şeytan'dan kalan isyan, inkâr, büyüklük taslama, kibir, gurur, narsisizm ve neticede ihanet özellikleri adeta nesilden nesile günümüze kadar gelmiştir.

İhanetin insan cinsinden ilk örneğine ise, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem'in oğlu Kabil'in diğer oğlu Habil'i öldürmesinde görmekteyiz. Bundan sonra artık Kur'an'ın ifadesi ile “*sanki nesiller boyu birbirlerine hep bunu tavsiye etmişler! ...*” (Kur'an-ı Kerim, 51/53) gibi her türlü ihanet çeşidi yaşanır ve görülür olmuştur yeryüzünde. Özellikle peygamberlere yönelik ihanetlerden bazıları Kur'an'da haber verilerek inananlar sakındırılmak istenmiştir. Örneğin Hz. Nuh ve Hz. Lut peygamberlerin hanımlarına, kocalarının sırlarını ifşa, peygamberliklerini inkâr ve tebliğlerini istihza konusu ettikleri gerekçesi ile onlara da hain demektir (Kur'an-ı Kerim, 66/10). Aynı şekilde Yahudi ve Hristiyanlara, vahyin bir kısmını inkâr, bir kısmını tahrif etme, harama helal, helale de haram demeleri yönü ile hain demektir (Kur'an-ı Kerim, 5/13-14). Kur'an bunların dışında, Hz. Yusuf'a zina isnadında bulun Mısır meliki Potifar'ın hanımı Zeliha veya Züleyha'ya veya hükümdarın mülküne hanel getirecek saray çalışanlarına, bu bağlamda da ekmeği yenilen tüm kişi, işyeri ve meskenlere karşı gösterilen nankörlük ile sırlarını ifşa gibi davranışları sergileyenlere hain demektir (Kur'an-ı Kerim, 12/23-53).

Hırsızlık, haksız kazanç, gasp ve irtikap ile mal edinenlere, yalancı şahitlik yapanlara, yalancı şahit tutanlara, mahkemeyi yanıltmaya çalışanlara ve yaptığı kötülüğü örtmek için başkalarına iftira atanlara Kur'an bizzat hain demekte ve bunların müslüman dahi olsa asla savunulacak bir taraflarının olmadığından bahsetmektedir. Ayrıca, mahşerde onların halinin çok acıklı olacağı vurgulanmaktadır (Kur'an-ı Kerim, 4/98-107).

Kur'an gulûl diye ifade edilen maddi emanetlere ihanette ise, Hz. Peygamberin şahsında tüm müminleri uyarmakta ve kamu malından habersiz veya haksız kazanç elde edenlere hain demektir (Kur'an-ı Kerim, 3/161). Kur'an'da belirtilen ve oldukça dikkat çekici olan bir başka ihanet çeşidi de ibadet hayatında riyakarca davranmanın nefse zulüm ve Allah'a ihanet anlamı taşıdığına belirtilmesidir (Kur'an-ı Kerim, 2/187).

Allah, Hz. Peygamberin şahsında muhataplarına hitaben geçmiş milletleri helak olmaya sürükleyen sebeplerin, peygamberleri ve vahyi inkâr, güç zehirlenmesi ile şımarma ve günahta ısrar etme olduğundan bahisle, tüm bu olumsuz davranış sahiplerinin kalplerindeki hastalık ve hainliğin gözlerine yansıdığını dile getirmekte ve bu tip insanlara da hain demektir (Kur'an-ı Kerim, 40/21-22).

Özellikle Kur'an ve hadis perspektifinden bakarak, ihanet kavramı ile ilişkili daha pek çok kavramı tahlil etmeye çalıştık. Sonuç olarak ihanet kavramının, haksızlık ve şirk koşma yönü ile *zulüm*, azgınlık, haddi aşma, haklara tecavüz etme yönü ile *tağa*, *beğa*, *â`sâ*, *ğavâ*, nankörlük yönü ile *kâfir-kefur*, yalancılık yönü ile *kizb*, inkarcılık yönü ile *küfür*, iki yüzlülük yönü ile *nifak*, verilen sözleri yerine getirmeme yönü ile *vefasızlık*, yapılan anlaşmaları bozma yönü ile *nekes* (Kur'an-ı Kerim, 16/91-92), günahta ısrar etme yönü ile *asim ve facir*, ihanette nam salma yönü ile *hain*, haksız kazanç, gasp ve irtikap yönü ile *gulûl* ve güven telkin etmeyen bir insan modeli ile de *hatr* kavramları ile sıkı ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Son büyük örneğini FETÖ kalkışmasında gördüğümüz ihanet olgusu, Kur'an'ın tabiri ile nankörlük, inkâr, ifsad, isyan, şirk, nifak, zulüm, bozgunculuk, haksız yere cana kıymak gibi tezahürler şeklinde nesilden nesile yaşanmaya, birey ve toplumları anarşi, mutsuzluk ve huzursuzluk kıskacında tutmaya devam etmektedir. Kavramın karşılığı tüm bu olumsuzluklar birey ve toplum hayatının barış ve huzur içinde gelişimi önündeki önemli engeller olmaları hasebiyle pek çok din ve insan bilimlerinin kuvvetli bir şekilde mücadele ettiği/etmesi gerektiği bir problemdir. Din eğitimcisi olarak, araştırma boyunca elde edilen bulgular doğrultusunda ihanetle mücadelede görüş ve önerilerimizi şöyle sıralamak mümkündür:

- ✓ Din eğitimcisi muhataplarına, insanın gücünün sınırlı olduğunu (Kur'an-ı Kerim, 4/28), Allah'ın insanlara gücünün yetmeyeceği yükleri yüklediğini (Kur'an-ı Kerim, 2/268; Kur'an-ı Kerim, 65/7), günahları bağışlamanın yalnızca Allah'a ait olduğunu ve tövbe kapısının son nefese kadar açık olduğunu (Kur'an-ı Kerim, 9/104) bilgisini kazandırarak, insanları başka kapılardan medet arar duruma düşmekten kurtarmalıdır.
- ✓ Kur'an'ın, ihanet olarak isimlendirdiği söz ve eylemlerin kapsamı hususunda yaşamdan örneklerle muhataplarında farkındalık oluşturmalıdır.
- ✓ Gaybi bilgiler, cifir hesapları, büyü, kehanet, rüya hatta keramet kavramları ile insanları istismar edenlere karşılık, gaybi bilgilerin nihai bilgisinin Allah tarafından bilinebileceğini (Kur'an-ı Kerim, 6/59, Kur'an-ı Kerim, 7/187, 188, Kur'an-ı Kerim, 20/15, Kur'an-ı Kerim, 33/63) öğretmek dini hayatı istismarcılar, hurafeler ve hurafecilerden arındırmanın derdine düşmelidir.
- ✓ Gerek dünyada gerekse ahiret yurdunda, insanın kendi yaptıkları ile karşılık bulacağını ve değer kazanacağını iyi anlatmalı ve böylece alın teri, el emeği ve göz nuru yani emek sarf etmenin kutsallığına dikkat çekmelidir. Konu ile ilgili "Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez. İnsan için ancak çalıştığı vardır. Şüphesiz onun çalışması ileride görülecektir. Sonra çalışmasının karşılığı kendisine tastamam verilecektir" (Kur'an-ı Kerim, 53/ (38-41) âyetini, hem kendine hem de muhataplarına temel referans yapmanın arzusu içinde olmalıdır.
- ✓ Din eğitimcisi ihanetle mücadelede, özellikle Kur'an'ın ihanet ve ihanetle bağlantılı kavramlarını iyi analiz etmeli ve bilgi ile konuşmalıdır. Kur'an, ilimden yoksun ve ilimden kısıntı dahi olmadığı (Kur'an-ı Kerim, 46/4; Kur'an-ı Kerim, 6/100; (Kur'an-ı Kerim, 53/28-30) gerekçesi ile bilgisiz eğitimcileri reddeder.
- ✓ Kuran'ın üzerine sıklıkla durduğu, gezi-gözlem metodu ile öğrenciler veya diğer muhataplar, Kur'an'ın işaret ettiği kavimlerin helak olduğu yerlere seyahat ettirilebilir. Özellikle son ihanet örneklerinden birisi olan 15 Temmuz Şehitler Anıtı ve müzesi, Ömer Halis Demir'in mezarı, TBMM'nin harabeye dönüşen olan yerleri ibret ve ders almak için gezdirilmelidir.
- ✓ Kur'an'da ki darb-ı mesel ayetleri ve mukayese ayetleri ile, Allah'a kulluk eden ile Allah'tan başkasına kulluk edenlerin karşılaştırılması, emanet-ihanet bağlamında da yapılabilir.
- ✓ Emanet-emin ile ihanet-hain olgu ve karakterleri birlikte değerlendirilebilir.
- ✓ Tarihten bugüne kadar süregelen pek çok ihanet örneğini içeren "Diriliş Ertuğrul", "Kuruluş Osman", "Uyanış Selçuklu", vb. filmler, görsel okuyuculuk kapsamında izlettirilebilir.

- ✓ Mehdi, Mesih, keramet, rabıta ve vesile kavramları da yerli yerine oturtulmalıdır. FETÖ örneğinden sonra bile okuduğumuz tüm okumalarda sahte mehdiden bahsedilmektedir. Bu, gerçeği gelecek demek anlamı taşımaktadır. Bu da demek oluyor ki daha nice din istismarcısı hainler türeyebilir. İlgili Kur'an âyetinin (43/61) yorumunda genel olarak iki görüş beyan edilmekle beraber, mehdinin gelmeyeceği görüşü daha ağırlıktadır (Karaman, vd. 2008:4/782).
- ✓ ر ب ط kök harflerinden oluşan bu kavram; bağ, bağlamak, demet, paket, şeriat, bandaj, sargı, yolcu hanı, kervansaray gibi anlamlara gelmektedir. Tefsiri İbn-i Kesirde genel anlamları; Allah yolunda cihat etmek, Hz. Peygamberi desteklemek, ona bağlılık, beş vakit amacına uygun abdest alıp namaz kılmak, cemaate devam etmek, İslam'ın şerefini korumak, vatan için hudutta nöbet tutmak ve düşmana karşı savaşmak şeklinde geçmektedir. İbn-i Kesir, yaklaşık aynı anlama gelen ilgili tüm hadisleri Âl-i İmrân sûresindeki (3/200) âyetin tefsiri bahsinde ele almıştır. İlgili hadisler şöyledir. “Kişi öldüğü zaman, amel defteri kapanır. Ancak, Allah yolunda nöbet tutanların, müslüman diyarlarını düşman hücumlarından koruyanların ve bu uğurda ölenlerin amel defteri kapanmaz. Ayrıca onlar, kabir azabından ve ahiretin fitnesinden korunmuşlardır.” “Murabıtların bir gecelik nöbeti, bir aylık oruçtan ve oruç ayında gece kıyımlarından daha hayırlıdır.” “İki göze cehennem ateşi haram kılınmıştır: Allah için hudutta nöbet tutan göz ve Allah için göz yaşı döken göz.” (İbn Kesir, 1981:1/351-353). Görüldüğü gibi bu hadislerde rabıta o kadar basit ve hafife alınacak veya herhangi bir şahsın/grubun tekeline bırakılacak bir kavram değildir. Bu vesile ile rabıta kavramının FETÖ vb. istismarcıların kendilerine bağlı ve bağımlı kurşun askerler yetiştirmeleri, bu âyet ve hadisler ışığında engellenmelidir.
- ✓ Diğer bir istismar yolu da ‘vesile edinmek’ kavramıdır. Mâide sûresinde (5/35) geçen Allah'a giden yolda ‘vesile’ edinmeyi, Fatır sûresindeki (35/10) âyet ile açıklamalı ve böylece Allah'a giden yolda vesile edinmenin, kişinin bizzat yapacağı hayırlı ve salih ameller olduğunu anlamalı ve anlatabilmeliyiz.

İhanet ile mücadele eden din eğitimcisinin dili, Kur'an ve sünnetin belirlediği dil olmalıdır. Bu dil: “kavlen Ma'rufa” (güzel söz) (Kur'an-ı Kerim, 4/5), “kavlen sedida” (doğru söz) (Kur'an-ı Kerim, 33/70), “kavlen belîğa” (tesirli söz) (Kur'an-ı Kerim, 4/63), “kavlen kerima” (gönül alıcı, lütüfkâr, güzel söz) (Kur'an-ı Kerim, 17/23), “kavlen meysura” (gönül alıcı söz) (Kur'an-ı Kerim, 17/28), “kavlen leyyina” (yumuşak söz) (Kur'an-ı Kerim, 20/44), “kavlen sekila” (ağır söz, yüklü söz, çok anlam ifade eden değerli söz) (Kur'an-ı Kerim, 73/5), ayrıca Allah'ın da hoşuna giden bir dil, “radiye lehü kavla” (Kur'an-ı Kerim, 20/109) olmalıdır. Din eğitimcisi olarak bizlere düşen görev, dine dair yapılan tahrifatlar ve hurafelerle mücadele etmektir. İhanet-nifak maddesinde de tesbit ettiğimiz üzere, nifak dini ritüelleri bozmak ihanet ise sosyal hayatı bozmaktır. Biz dini kavramları bu kirlilikten temizleyebilirsek hem hain hem de münafık insan modelinin yaptığı tahrifatları önlemiş, böylece yüce dinimizi hurafelerden arındırmış olabiliriz. Sosyal hayatı ve toplum düzenini bozan ihanet türlerini de devletin ilgili mercileri gerek devletin gerek Kur'an'ın öngördüğü metot ve ilkelerle yok etmelidir.

KAYNAKLAR

- Abdullah bin Ahmed, N. (2006). *Medârikü't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*. Dar An-Nafaes Yayınları.
- Ateş, S. (1997). *Kur'an Ansiklopedisi*. Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları.
- Başbuğ, İ. (2016). *15 Temmuz Öncesi ve Sonrası*. Doğan Kitap.
- Beydavi, M. N. (2006). *Envaru't Tenzil ve Esraru't Te'vil*. (3. Baskı). Dâr El Kütüb El İlmiyye.
- Bilmen, Ö. N. (1990). *Hukuk-i İslamiye ve Istilahat-ı Fıkhiye Kamusu*. Bilmen Yayınları.
- Bulut, A. (2002). *Kur'an'da Emanet Kavramı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Buharî, M. İ. (2021, Mayıs 22). *İhanet*. <https://www.alukah.net/translations/>
- Davutoğlu, A. (2017). *Tarihe Kayıtlar*. Küre Yayınları.
- Develioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. (11. Baskı). Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dönmez, İ. K. (Ed.) (2006). *İslam'da, İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*. MÜ İlahiyat Fakültesi, Vakfı Yayınları.

- Erbay, N. Ö. (2018). *Mesiyaniik örgütlerin, Devlet ve rejim güvenliğine tehdidi: Fethullahçı terör örgütü örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Police Academy/Institute Of Security Sciences, Ankara.
- Erdal, Ş. (Ed.) (2015). *Türkçe Öğreten Sözlük*. (Cilt 1-2). Sedir Yayınları.
- Hanbel, A. (1991). *Müsned*. (S. M. C. Attar Thk.). Dârü'l-Fikr.
- İbn Kesîr, E.F. (1981). *Tefsir'u İbni Kesir*. (M. A. Sabuni. Thk.). Dar'u-l Kur'an-ı Kerim.
- İsfelhânî, R. (1992). *Müfredat'u elfazı'l Kur'an*. (S. A. Davûdî. Thk.). Darü's-Şamiyye Yayınları.
- Karagöz, İ., Canbulat M., Karaman F., & Paçacı İ. (2015). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. (6. Baskı). Diyanet İşleri, Başkanlığı Yayınları.
- Karaman, H., Çağrııcı, M., Dönmez, İ. K. & Gümüş, S. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, (2008). Diyanet İşleri, Başkanlığı Yayınları.
- Karaman, H., Özek, A., Dönmez, İ. K., Çağrııcı, M., Gümüş, S. & Turgut, A. (2014). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kavaklı, A. E. (2017). *15 Temmuz Diriliş Destanı*. Nesil Yayınları.
- Kılavuz, A. S. (2017). *Ana Hatları ile İslam Akaidi ve Kelama Giriş*. Ensar Yayınları.
- Koca F. (2021, Mayıs 1). *Gulûl*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gulul>
- Kuyaksil, A. (2018). *Fethullahçı Terör Örgütü Gerçeği*. Erişim Tarihi 01.05.2021, <https://www.igdir.edu.tr/Addons/Resmi/Files/feto-gercegi.pdf>
- İbn Manzûr, M. M. (1970). *Lisanu'l Arab*. (1. Baskı). (Y. Hayyât, & N. Maraşlı Nşr.). Dâr-u Lisani-l Arab Yayınları.
- Muhammed, F. (1305). *el-Ķāmûsü'l-muĥîf*. (M. Âsım Çev.) Cemal Efendi Matbaası.
- Mutçalı, S. (1995). *El Mu'cemu'l Arabiyyul hadis*. Dağarcık Yayınları.
- Müslim, H. H. (1992). *Sahih'ü Müslim*. Çağrı Yayınları.
- Naci, M. (1987). *Lugat-ı Naci*. Çağrı Yayınları.
- Nevevî, İ. (2008). *Riyâzü's Salihin*, (Cilt 1-3). (M. Y. Kandemir, İ. L. Çakan & R. Küçük. Ter.). Erkam Yayınları.
- Ömer, A. M. (2008). *Mu'cem'ül Lugat-il Arabiyyet-il Muasır*. (1. Baskı). Âlim'u-l Kütüb Yayınları.
- Özafşar, M. E., Ünal, İ. H., Ünal, Y., Erul, B., Martı, H. & Demir, M. (Eds.) (2014). *Hadislerle İslâm*, Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı Yayınları.
- Özervarlı, M. S. (2021, Mayıs 1). *Harikulade*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/harikulade>
- Parlak Y. (2018) *FETÖ/PDY'ye bağlı özel ortaöğretim kurumlarının 15 Temmuz darbe teşebbüsü üzerindeki etkileri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi). Polis Akademisi/Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara. (Tez no. 531050). YÖK Tez Merkezi file:///C:/Users/YUSUFPC/Downloads/531050.pdf
- Polis Akademisi Başkanlığı. (2017). *Yeni Nesil Terör örgütü: Fetö'nün analizi*. Polis Akademisi Yayınları.
- Râzî, F. (2005). *Tefsiri Kebir*. Dar'u-l Fikr Yayınları.
- Rıza, Ş. A. (1958). *El Mu'cem Metn'i-l Lugat*. Dâr'u-l Mektebet'u-l Hayat Yayınları.
- Sami, Ş. (1317). *Kamus'i Türki*. İkdâm Matbaası.
- Şık, A. (2017). *İmanın Ordusu*. Kırmızı Kedi Yayıncılık.
- TC. İçişleri Bakanlığı. (2021, Mayıs 01). *Fethullahçı Terör Örgütü*. <https://www.icisleri.gov.tr/icguvenlik/fetofetullahci-terror-orgutu-kitabi>
- Toksarı, A. & Aktan, H. (2021), Mayıs 1). *Emanet*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/emanet>

Yazır, M. H. (1992). *Hak dini Kur'an Dili*. (İ. Karaçam, E. Işık, N. Bolelli & A. Yücel, Sad.). Azim Yayınları Eser, Neşriyat ve Dağıtım.

Yücel, M. (1996). *İslam Hukukunda Emanet*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van. (Tez no. 51226). YÖK Tez Merkezi

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Yümni, S. (2006). *Dinlerarası Diyalog İhaneti*. Kalam Yayınları.

